

Ekonomická univerzita v Bratislave

Fakulta medzinárodných vzťahov

Peter Rusiňák a kolektív

Diplomacia – úvod do štúdia

Vydavateľstvo EKONÓM

2012

Autori ©

JUDr. Peter Rusiňák, PhD.
vedúci autorského kolektívu

časti I; II/1; II/2; II/3; IV; Prílohy 1 – 48

Mgr. Boris Mattoš, PhD.
PhDr. Jarmila Rusiňáková
Ing. Laura Meričková
Ing. Michal Polgár

časť V
časti II/4; II/5; IV; Prílohy 1 – 48
časti III/1; III/2
časť III/3

Recenzenti

doc. PhDr. Dalibor Vlček, CSc.
doc. Milan Kurucz, CSc.

Jazyková redaktorka

Mgr. Marianna Mišúrová

Za odbornú stránku textu, korektúru a konečnú verziu publikácie zodpovedajú autori.

Schválené pedagogickou a edičnou komisiou Ekonomickej univerzity v Bratislave v edičnom programe na rok 2012 ako učebnica.

ISBN 978-80-225-3480-2

OBSAH

PREDHOVOR	7
ÚVOD	9
I DIPLOMACIA A DIPLOMATICKÉ VZŤAHY	11
1 Diplomacia – vymedzenie pojmu	12
2 Právna regulácia diplomatických vzťahov	19
3 Krátky exkurz do histórie diplomacie	22
3.1 Diplomacia starovekej spoločnosti	23
3.2 Diplomacia antických starovekých spoločenstiev	25
3.3 Diplomacia stredoveku	27
3.4 Diplomacia obdobia renesancie	29
3.5 Diplomacia obdobia novoveku	31
3.6 Diplomacia obdobia moderných dejín	35
3.7 Diplomacia na prahu tisícročí	36
3.8 Konštituovanie diplomacie Slovenskej republiky	40
4 Dimenzie diplomacie	50
4.1. Vojská diplomacia	51
4.2 Verejná diplomacia	53
4.3 Kultúrna diplomacia	56
4.4 Hospodárska diplomacia	58
II MANAŽMENT DIPLOMATICKÝCH VZŤAHOV	71
1 Vnútroštátne orgány pre medzinárodné vzťahy	73
1.1 Hlava štátu	73
1.2 Vláda	75
1.3 Minister zahraničných vecí	76
1.4 Parlament	79
1.5 Iné vnútroštátne orgány pre medzinárodné vzťahy	81
2 Zahraničné orgány štátu pre medzinárodné vzťahy	83
2.1 História vzniku stálej diplomatickej misie	84
2.2 Nadviazanie diplomatických stykov a kreovanie diplomatickej misie	85
2.3 Štatút a sídlo diplomatickej misie	89
2.4 Funkcie a agenda diplomatickej misie	90
2.5 Diplomatické misie SR	96
3 Personál diplomatickej misie	103
3.1 Diplomatický personál (diplomatický zástupca)	104
3.2 Šéf diplomatickej misie	104
3.2.1 Agremán	107

3.2.2	Začiatok, trvanie, zastupovanie a ukončenie výkonu funkcie šéfa diplomatickej misie	110
3.2.3	Poradie šéfov diplomatických misií	114
3.2.4	Vedúci diplomatickej misie SR	117
3.3	Ostatní členovia diplomatického personálu	118
3.3.1	Vymenovanie a poradie členov diplomatického personálu	121
3.3.2	Diplomatický personál SR	124
3.4	Osobnosť diplomatického zástupcu	127
4	Diplomatické výsady a imunity	132
4.1	Výsady a imunity diplomatickej misie	134
4.2	Výsady a imunity diplomatických zástupcov a ich rodinných príslušníkov	137
4.3	Výsady a imunity nediplomatického personálu a ich rodinných príslušníkov	141
4.4	Výsady a imunity predstaviteľov štátu pri oficiálnom pobyte v zahraničí	142
4.5	Obdobie využívania výsad a imunit	143
4.6	Povinnosti diplomatickej misie a jej členov voči prijímajúcemu štátu	144
5	Konzulárna služba	147
5.1	Konzulárne styky	147
5.2	Konzulárne úrady	148
5.3	Konzulárne funkcie	149
5.4	Členovia konzulárneho úradu	153
5.4.1	Vedúci konzulárneho úradu	153
5.4.2	Konzulárny personál	156
5.5	Výsady a imunity konzulárneho úradu	159
5.6	Výsady a imunity konzulárnych úradníkov z povolania a ďalších členov konzulárneho úradu	162
5.7	Honorárne konzuláty	167
III	MULTILATERÁLNA DIPLOMACIA	174
1	Multilaterálna diplomacia – vymedzenie pojmu	175
1.1	Konferenčná (kongresová) diplomacia	176
1.2	Samitová diplomacia	178
1.3	Medzinárodné organizácie	180
1.3.1	Medzinárodné organizácie ako centrá svetovej diplomacie	183
2	Organizácia Spojených národov ako centrum svetovej diplomacie	187
3	Vonkajšia činnosť a diplomacia Európskej únie	192
3.1	Vonkajšia činnosť	195
3.1.1	Spoločná obchodná politika	195
3.1.2	Spolupráca s tretími krajinami	196
3.1.3	Rozširovanie	197

3.1.4	Dobré susedské vzťahy a partnerstvá	198
3.2	Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika EÚ	199
3.2.1	Inštitucionálny rámec a organizácia SZBP	201
3.2.1.1	Európska rada a jej predseda	202
3.2.1.2	Rada EÚ	203
3.2.1.3	Vysoký predstaviteľ pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku EÚ	206
3.2.1.4	Európsky parlament	208
3.2.1.5	Rotujúce predsedníctvo	208
3.3	Koordinácia činnosti členských štátov EÚ	209
3.4	Európska služba pre vonkajšiu činnosť	210
3.4.1	Delegácie Európskej únie	212
3.5	Zahraničné misie pri Európskej únii	215
IV	FORMA A TECHNIKA KOMUNIKÁCIE V DIPLOMATICKEJ PRAXI	225
1	Komunikácia	226
1.1	Informácie v diplomatickej praxi	230
2	Diplomatické kontakty	234
3	Verbálna komunikácia a diplomatický jazyk	242
3.1	Diplomatický jazyk ako lingua franca	243
3.2	Diplomatický jazyk ako profesijný dorozumievací prostriedok	246
4	Formy komunikácie v diplomatickej praxi	251
4.1	Ústna komunikácia	251
4.1.1	Diplomatický rozhovor	251
4.1.2	Negociácie	254
4.2	Písomná komunikácia (Diplomatická korešpondencia)	257
4.2.1	Externá diplomatická korešpondencia	258
4.2.2	Interná diplomatická korešpondencia	264
5	Neverbálna komunikácia	271
5.1	Priestor a vzdialenosť	274
5.1.1	Usadenie pri stole	276
5.2	Dotyk	278
5.3	Poloha a držanie tela	280
5.4	Mimika a vizika	284
5.5	Paralingvistické javy	286
V	ZÁKLADY DIPLOMATICKEHO PROTOKOLU A ETIKETY	296
1	Diplomatický protokol	297
1.1	Pojem a význam diplomatického protokolu	297
1.2	Význam diplomatického protokolu pre prax	302
1.3	Štátny protokol	306

1.4	Diplomatický a štátny ceremoniál	307
1.5	Etiketa	308
1.6	Protokolárne prednostné poradie	310
1.7	Protokolárne poradie oficiálnych predstaviteľov štátu	312
1.8	Protokolárne poradie oficiálnych predstaviteľov Slovenskej republiky	314
1.9	Protokolárne poradie diplomatických zástupcov	317
2	Spoločenská etiketa	321
2.1	Spoločenská etiketa – terminologické vymedzenie	321
2.2	Etiketa	322
2.3	Spoločenská prednosť	324
	2.3.1 Princíp prednosti	326
2.4	Vizitky	326
	2.4.1 Druhy vizitiek	327
	2.4.2 Výmena vizitiek	328
2.5	Oslovovanie a tituly	329
	2.5.1 Tituly a ich používanie	330
2.6	Zasadací poriadok	332
2.7	Servírovanie	334
2.8	Situácia v reštaurácii	334
3	Spoločenské podniky	338
3.1	Typy spoločenských podnikov	338
3.2	Skratky z pozvánok	344
	ZOZNAM POUŽITÝCH BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	351
	PRÍLOHY	357

PREDHOVOR

Venované pamiatke prof. JUDr. Ľudovíta Tótha, CSc.

Výskum a vzdelávanie v oblasti diplomacie a diplomatickej služby boli dlhší čas v okruhu spoločenských vied v Slovenskej republike skôr sporadické, realizované ako appendix výskumu zahraničnej politiky štátu vo všetkých jej prejavoch. Výskum sa koncentroval na úzky okruh autorov a pracovníkov, pričom väčšina prác mala spomienkový či populárno-vedecký charakter približujúci najmä históriu diplomacie a diplomatický protokol a podnetom na ich vydanie bola a je často vlastná profesionálna skúsenosť v oblasti diplomacie. Iniciátorom výskumu sa v ostatných rokoch stávajú predovšetkým akademické pracoviská na Slovensku vrátane Fakulty medzinárodných vzťahov (ďalej FMV) Ekonomickej univerzity v Bratislave, ktorá, vychádzajúc zo svojho zamerania, orientuje vzdelávacie, výskumné a publikačné aktivity prioritne na oblasť medzinárodných ekonomických vzťahov a ekonomickej dimenzie diplomacie.

Spomínané výskumné a vzdelávacie aktivity sa v minulosti spájali na FMV predovšetkým s pôsobením **prof. JUDr. Ľudovíta Tótha, CSc.**, profesora Katedry medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie FMV, dlhoročného pedagóga a akademického funkcionára Ekonomickej univerzity v Bratislave. Pán profesor bol autorom, resp. spoluautorom celého radu publikácií o. i. aj v oblasti diplomacie a diplomatického protokolu. Spolu s JUDr. Ing. Jurajom Králikom, CSc., veľvyslancom a nestorom československej i slovenskej diplomacie, patrili k jej najaktívnejším propagátorom. Pod vedením prof. Tótha bola na Ekonomickej univerzite v Bratislave vypracovaná aj prvá učebnica diplomacie (TÓTH, Ľ. a kol. *Úvod do diplomacie*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2008). Bolo mi ct'ou byť jedným zo spoluautorov učebnice a aj pri jej písaní pozorovať vnímavý, múdry, životnými skúsenosťami naplnený postoj, ktorý prof. Tóth vždy prezentoval tak voči svojim kolegom, ako aj študentom.

Záujem študentov a dynamika doby ovplyvnili aj už spomínanú učebnicu, ktorej niektoré časti stihli za taký krátky čas „zostarnúť“ a vyvolali potrebu jej inovovaného vydania. Žiaľ, pôvodné plány sme nestihli zrealizovať. Životnú púť prof. Tótha vo februári 2011 pretrhla zákerná choroba.

Predkladaná učebnica je skromným príspevkom do diskusie o aktuálnom postavení i budúcom vývoji diplomacie a pokračovaním línie, ktorej iniciátorom bol prof. Tóth, rozšírením skúsenosti, ktorú FMV nadobudla aj jeho pričinením a pod jeho vedením. Je zároveň vyjadrením úcty a spomienky na prof. JUDr. Ľudovíta Tótha, CSc., ktorého životné postoje a profesionalita zostanú aj pre mňa trvalým zdrojom inšpirácie tak v profesionálnej činnosti pedagóga a výskumníka, ako aj v občianskom živote.

Vedúci autorského kolektívu

ÚVOD

Štáty presadzujú svoje zahraničnopolitické ciele a záujmy v medzinárodných vzťahoch spravidla mierovými prostriedkami. Jedným z najvýznamnejších a najvhodnejších nástrojov v tomto smere je diplomacia ako špecializovaná činnosť štátu zahŕňajúca širokú škálu zahraničnopolitických aktivít kompetentných orgánov na realizáciu medzinárodných stykov pôsobiacich vnútri daného štátu ako aj mimo jeho hraníc.

Predkladaná učebnica je jedným z výsledkov práce pedagógov FMV Ekonomickej univerzity v Bratislave. Je považovaná za základnú študijnú literatúru na rovnomenný učebný predmet pre poslucháčov FMV Ekonomickej univerzity v Bratislave v študijných programoch medzinárodné ekonomické vzťahy a hospodárska diplomacia s jej možným využitím aj ako vstupnej alebo doplnkovej literatúry na niektoré predmety v iných študijných programoch v rámci vybraných medzinárodných relácií (medzinárodného podnikania a obchodu, medzinárodného manažmentu, interkultúrnej komunikácie a pod.).

Učebnica je venovaná prioritne študentom 1. ročníka I. stupňa FMV Ekonomickej univerzity v Bratislave, pre ktorých sa má stať základným študijným materiálom na získanie potrebných informácií o diplomacii ako nástroji zahraničnej politiky štátu v rámci predmetu *úvod od diplomacie*. Tomu je prispôsobený obsah a štruktúra textu, rozdeleného do piatich základných okruhov (častí) pokrývajúcich problematiku diplomacie v jej základných oblastiach: teoretické aspekty diplomacie, manažment zahraničnej služby na bilaterálnej úrovni, manažment diplomatickej služby na multilaterálnej úrovni, formy a techniky komunikácie v diplomatických vzťahoch a protokolárne pravidlá aplikované v diplomatickej praxi. Ambíciou autorského kolektívu bolo teda priblížiť nielen teoretické aspekty diplomacie ako pododboru politických vied, ale informovať aj o praktických prístupoch, ktoré sa v diplomatickej praxi realizujú a ktoré sú pre činnosť všetkých osôb pôsobiacich v diplomatických vzťahoch typické. Autori sa pridŕžajú usmernení, vyplývajúcich z noriem medzinárodného práva verejného vrátane práva diplomatického a konzulárneho, ale aj obyčajového práva, ktoré je v regulácii diplomatických vzťahov významne zastúpené. Didaktické hľadisko viedlo členov autorského kolektívu aplikovať všeobecné teoretické i praktické prístupy v diplomacii a diplomatickej praxi, obsiahnuté v jednotlivých častiach učebnice, aj na diplomaciu a zahraničnú službu Slovenskej republiky, ktorú štát v mnohých ohľadoch ešte stále buduje. Rovnaký motív je v pozadí štruktúry jednotlivých častí, v ktorých úvode informujeme čitateľa o ich obsahu a v závere pripomíname najpodstatnejšie informácie formou resumé a otázok, prostredníctvom ktorých si študenti môžu osvojiť poznanie, ku ktorému štúdiom textu dospeli. Informácie, ktoré majú a môžu napomôcť rýchlejšie si osvojiť danú materiu a rýchlo sa v nej zorientovať a ktoré sa všeobecne považujú za anatómiu diplomacie, autori zvyrazňujú v texte osobitným typom písma (**boldom**, resp. *italikom*).

Predkladaná učebnica, ako sme už naznačili, je prvým študijným textom v dlhom reťazci informácií, s ktorými sa študenti FMV Ekonomickej univerzity v Bratislave bezpochyby oboznámia počas štúdia na obidvoch stupňoch a na ktoré budú bezprostredne nadväzovať štúdiom ďalších základných i odporúčaných študijných textov a podkladov v rámci rozvíjajúcich predmetov, akými sú napr. *diplomatické a konzulárne právo, komunikácia v diplomatickej praxi, negociácie v diplomatickej praxi, diplomatický protokol* a pod.

Pri tvorbe učebnice autori zohľadnili ohlasy na prvú učebnicu o diplomacii, vypracovanú kolektívom autorov pod vedením prof. JUDr. Ľudovíta Tótha, CSc., v roku 2008, a v neposlednom rade aj vlastné skúsenosti získané v pedagogickej, výskumnej i diplomatickej praxi. V tejto súvislosti predpokladajú, že učebnica sa môže stať vhodným zdrojom na získanie relevantných informácií o diplomacii nielen pre adeptov diplomacie a jej budúcich aktérov, ale všetkých, ktorých táto tajomná a prestížna ľudská činnosť zaujíma aj ako zdroj inšpirácie na zdokonaľovanie vlastných profesionálnych zručností i občianskych postojov a skúseností bez ohľadu na oblasť pôsobenia.

Autori